

ZALECENIA RADY NARODOWEGO CENTRUM NAUKI DOTYCZĄCE BADAŃ Z UDZIAŁEM LUDZI

Dążąc do zapewnienia badaniom naukowym finansowanym ze środków NCN zgodności z wysokimi standardami etycznymi oraz do wsparcia badaczy przy rozstrzygnięciu dylematów etycznych związanych z projektowaniem i prowadzeniem badań, w szczególności zaś biorąc pod uwagę:

- potrzebę promowania realizacji badań o wysokiej jakości, publikowanych w wydawnictwach o zasięgu międzynarodowym, co wymaga zapewnienia zgodności tych badań ze wskazanymi standardami;
- konieczność tworzenia mechanizmów służących zapewnieniu prowadzenia badań naukowych z poszanowaniem godności istoty ludzkiej oraz jej podstawowych praw i wolności, uwzględniających zasady i standardy etyczne;
- fakt, iż przewidziane w polskim porządku prawnym regulacje dotyczące obowiązku pozyskiwania zgody lub opinii komisji oceniających etyczne aspekty badań naukowych dotyczą tylko pewnej grupy badań

Rada Narodowego Centrum Nauki zwraca się z prośbą do jednostek naukowych oraz innych podmiotów aplikujących o granty NCN o powołanie w tych podmiotach komisji do spraw etyki badań naukowych. Rada NCN nie narzuca sposobu organizacji i funkcjonowania komisji, zakładając, iż w ich skład wchodzić będą osoby posiadające odpowiednie kwalifikacje specjalistyczne oraz odznaczające się wysokim autorytetem moralnym.

Rada NCN zaleca, aby wnioskodawcy planujący badania z udziałem ludzi należące do którejkolwiek z kategorii wymienionych poniżej, uzyskali opinię wspomnianej komisji. Zalecenie to nie jest ograniczone do konkretnej dziedziny czy dyscypliny naukowej i dotyczy wszystkich badań, w których planuje się oddziaływanie – w jakiegokolwiek formie – na ludzi.

Za badania wymagające pozytywnej opinii takich komisji Rada Narodowego Centrum Nauki uznaje:

1. badania, w których mają wziąć udział osoby mające ograniczoną zdolność do wyrażenia świadomej lub swobodnej zgody na udział w badaniu oraz ograniczoną możliwość ewentualnej odmowy przed lub w trakcie badań, szczególnie:
 - dzieci i młodzież do 12. roku życia,
 - osoby z niepełnosprawnością intelektualną,
 - osoby, których zgoda na udział w badaniu może nie być w pełni dobrowolna np. uczniowie, studenci (gdy badanie jest prowadzone w ramach zajęć lub w bezpośrednim związku z zajęciami), więźniowie, żołnierze, policjanci, pracownicy firm (gdy badanie prowadzone jest w ich miejscu pracy),
 - osoby, które wyrażają zgodę na udział w badaniu na podstawie nieprawdziwych informacji o celu i przebiegu badania (instrukcje maskujące, decepcja) lub w ogóle nie wiedzą, że są osobami badanymi (w tzw. eksperymentach naturalnych);

2. badania, w których mają wziąć udział osoby szczególnie podatne na urazy psychiczne i zaburzenia zdrowia psychicznego, a zwłaszcza:
 - chorzy terminalnie,
 - ofiary katastrof, traum wojennych, etc.,
 - pacjenci leczeni z powodu zaburzeń psychiatrycznych,
 - członkowie rodzin osób chorych terminalnie lub przewlekle chorych;
3. badania polegające na aktywnej interwencji w zachowanie człowieka, zmierzające do zmiany tego zachowania, bez bezpośredniej ingerencji w działanie mózgu np. treningi poznawcze, psychoterapia, psychokorekcja itp. (dotyczy to również sytuacji, gdy zamierzona interwencja ma przynieść korzyść badanemu np. usprawnić jego pamięć);
4. badania dotyczące kwestii kontrowersyjnych (np. aborcja, *in vitro*, kara śmierci) albo wymagające zachowania szczególnej delikatności i rozwagi (np. przekonań religijnych lub postaw wobec grup mniejszościowych);
5. badania długotrwałe, męczące, wyczerpujące fizycznie lub psychicznie.¹

Opinia komisji do spraw etyki badań naukowych nie jest wymagana, jeżeli na prowadzenie planowanych badań wymagana jest przez przepisy prawa opinia lub zgoda innej komisji lub organu, oceniających aspekty etyczne planowanych badań.

Pozyskanie opinii odpowiedniej komisji do spraw etyki badań naukowych nie uchyła obowiązku przestrzegania wymogów i warunków realizacji badań naukowych wynikających z przepisów prawa oraz dobrych praktyk obowiązujących w danej dziedzinie/dyscyplinie naukowej.

prof. dr hab. Michał Karoński

Przewodniczący
Rady Narodowego Centrum Nauki

¹ Rodzaje badań, dla których Rada Narodowego Centrum Nauki zaleca pozyskanie opinii komisji do spraw etyki badań naukowych opracowane przy wykorzystaniu propozycji Komitetu Psychologii Polskiej Akademii Nauk. Por. załącznik do Protokołu z zebrania plenarnego Komitetu Psychologii PAN z dnia 21 czerwca 2013 r.